

מהפך תפיסתי ביהודה ושומרון – ביטחון מוחלט, הכרעה והחלת ריבונות

אודי דקל ותמי קנר | גיליון 2129 | 19 באפריל 2026

זירת יהודה ושומרון מצויה בעיצומו של מהפך תפיסתי ומעשי לגביו. בחסות נימוקים ביטחוניים וחתירה ל"ביטחון מוחלט", מקדמת הממשלה מדיניות של החלת ריבונות ישראלית, חסימת הדרכים להסדר מדיני עתידי, החלשת הרשות הפלסטינית עד כדי קריסתה, ודחיקת הפלסטינים ממקומות מושבם בתוך השטח. מדיניות זו מאמצת בפועל את עקרונות "תכנית ההכרעה" שמקדם הימין האידיאולוגי בממשלה מבית מדרשו של השר בצלאל סמוטריץ', המסכנת את היציבות והביטחון ביהודה ושומרון ומובילה למציאות של מדינה אחת, תוך שינוי מן היסוד את דמותה של ישראל. כתוצאה מכך, ישראל עלולה למצוא את עצמה בסיכון חמור להתפרצות טרור בעצימות גבוהה, שחיקה מוסרית פנימית, החרפת הביקורת הבינלאומית נגדה עד כדי תיוגה הרשמי כמדינת אפרטהייד, העמקתם של צעדי הבידוד המדיני והקפאת יחסי השלום הוותיקים ו'הסכמי אברהם'.

מדיניות ממשלת ישראל ביהודה ושומרון מצויה בעיצומו של מהפך מדיני-אידיאולוגי נרחב. מאז הקמתה, וביתר שאת לאחר ה-7 באוקטובר, מקדמת הממשלה הנוכחית שינוי יסודי של המשטר המשפטי, הקנייני והמנהלי ביהודה ושומרון. לא מדובר בצעדים נקודתיים, אלא בתוכנית סדורה שמובילים גורמים בממשלה להרחבת ההתיישבות; לקיבוע בעלות על הקרקע; להעמקת השליטה הישראלית האזרחית בשטח; לחסימת כל אפשרות להסדר עתידי שיתבסס על עקרון ההיפרדות לשתי מדינות, תוך החלשת הרשות הפלסטינית; ובפועל, הכשרת התנאים להחלת הריבונות הישראלית באזור.

תהליך זה מסמן שינוי עומק במדיניות הממשלה: מעבר מתפיסת "ניהול הסכסוך" עם הפלסטינים לאימוץ תכנית ה"הכרעה" שמקדם הימין האידיאולוגי בממשלה. תוכנית זו, [שהוצגה](#) על ידי השר סמוטריץ' כבר בשנת 2017, נועדה להכריע את שאיפות הלאומיות של הפלסטינים ולממש את חזון ארץ ישראל השלמה באמצעות סיפוח והחלת ריבונות על כלל שטחי יהודה ושומרון. במסגרתה מוצבות בפני הפלסטינים חלופות של תושבות ללא זכויות פוליטיות או הגירה, לצד דיכוי בכוח של כל התנגדות מצד מי שאינו מוותר על שאיפותיו הלאומיות. היא זוכה לחיזוק נוסף בתפיסת "הביטחון המוחלט" שהתעצבה לאחר ה-7 באוקטובר ולפיה כל איום מחייב מענה צבאי, תוך שימור חופש פעולה מבצעי לצה"ל ושליטה ביטחונית מלאה בשטח הפלסטיני, בעוד ריסון או הסדר מדיני נתפסים כסיכון אסטרטגי.

אמנם, באופן פורמלי, לא חל שינוי במעמדו החוקי של השטח. ישראל אינה מכריזה רשמית על סיפוח והמסגרת המשפטית לכאורה נותרת זו של תפיסה לוחמתית. אולם בפועל, הממשלה פועלת בהדרגה להחלת ריבונות דה-פקטו ביהודה ושומרון, באמצעות מספר צירי פעולה המשנים מן היסוד את מבנה ואופי השליטה בשטח.

הצגת ההתנחלויות כצורך ביטחוני

הממשלה בוחרת להסביר את מדיניותה בעיקר באמצעות הסתמכות על נימוקים ביטחוניים, כדי לבסס לגיטימציה פנימית רחבה, ונמנעת מהצגת המהלך כהכרעה אידיאלוגית בדבר זכות היהודים להתיישב בכל שטחי יהודה ושומרון, וחסימת כל אפשרות להסדר מדיני עתידי.

כך, תוך כדי ניהול המערכה מול איראן, בחר שר הביטחון ישראל כ"ץ לבקר במועצת שומרון והצהיר כי חיזוק ההתיישבות ובפרט בצפון השומרון "הוא אינטרס ביטחוני מובהק של מדינת ישראל" ועל מחויבות להעמקת "האחיזה בשטח ולהבטיח את ביטחונם של כלל אזרחי ישראל". הוא וראש המועצה האזורית שומרון יוסי דגן הדגישו כי ההתיישבות בצפון השומרון מהווה "חגורת המגן של ישראל".

בפועל, מדיניות זו מתעלמת מאזהרות הדרג הביטחוני בדבר עומס מבצעי שמייצרים מוקדי ההתיישבות הרבים הפזורים ברחבי יהודה ושומרון, אשר הוכפל היקף השטח שעליו צה"ל נדרש להגן. על רקע זה התריע הרמטכ"ל אייל זמיר כי הוא "מניף עשרה דגלים אדומים", ואף הזהיר כי "צה"ל עלול לקרוס לתוך עצמו". בשל מחסור בגדודים לביטחון השוטף, גוברת ההישענות על גדודי הגמ"ר (הגנה מרחבית) וכיתות כוננות ביישובים - מגמה המטשטשת את הגבול בין כוח צבאי סדיר לבין משרתי מילואים מקומיים ואזרחים חמושים.

הפריסה הנרחבת של התנחלויות, המאחזים והחוות החקלאיות מאריכה מאד את קווי ההגנה ומותחת את היערכות הכוחות – יותר שטח, יותר נקודות מרוחקות, יותר צירי הגעה, יותר מחסומים, יותר נקודות חיכוך, יותר כוחות ומשאבים. סדר כוחות לוחם נרחב מופנה להגנת מאחזים וחוות במקום לסיכול טרור והגנת התפר, שהוא הגישה לעומק ישראל. בנוסף, משימות האבטחה פוגעות בכשירות צה"ל לעת חירום, מובילות לפחות אימונים ולגיוסי מילואים נרחבים. במציאות זו מעמיקה פעילות הצבא במרחבים האזרחיים.

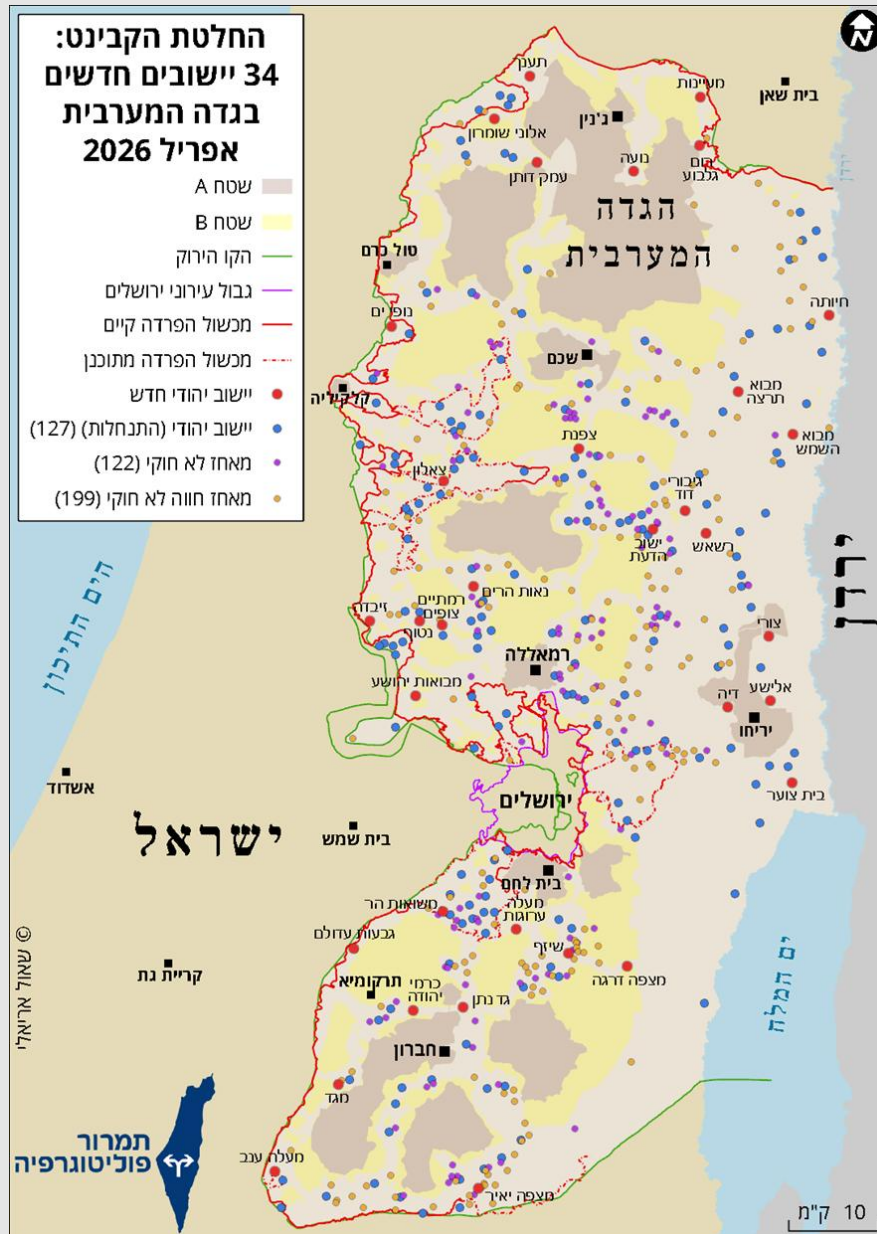
ציר ההתיישבות: קיבוע בעלות והרחבה מואצת של ההתיישבות

בליבת המהלך ניצב שינוי עומק במשטר הקרקעות שנועד לקבע בעלות ישראלית על הקרקע. שינוי זה מקודם באמצעות החלטות הקבינט המדיני-ביטחוני מפברואר 2026 בדבר פתיחת שוק הקרקעות לרכישה ישירה של ישראלים (ביטול החוק הירדני), החזרת המדינה כשחקן רכישה אקטיבי, צמצום חסמים ומנגנוני פיקוח על עסקאות במקרקעין (ביטול חובת "היתר עסקה" ופתיחת מרשם המקרקעין לעיון הציבור). בתוך כך קיבלה הממשלה החלטה על אודות חידוש הסדר המקרקעין בשטח C ביהודה ושומרון לראשונה מאז 1967, שהיא מהלך בעל אופי ריבוני היוצר רישום סופי של בעלות על הקרקע.

במקביל, הממשלה מאיצה את הרחבת ההתיישבות באמצעות אישור תוכניות בנייה ומהלכים להסדרת יישובים וחיבורם לתשתיות עוד לפני השלמת ההסדרה, הכשרת מאחזים לא חוקיים והרחבת שימושים חקלאיים. מגמה זו נתמכת בצעדים משלימים: השתלטות על אדמות והקמת למעלה מ-100 חוות חקלאיות, השקעה נרחבת בתשתיות ובכבישים והקצאה מוגברת של רכיבי ביטחון להתנחלויות - מהלך שמעוגן בתוכנית ממשלתית בהיקף של כ-2.7 מיליארד ש"ח לחמש שנים לחיזוק תשתיות "מעבר לקו הירוק".

מגמה זו קיבלה ביטוי ברור בהחלטת הקבינט מסוף חודש מארס 2026, להקים 34 התנחלויות חדשות בשטח C באמצעות הכשרת 10 מאחזים בלתי חוקיים ובנייה של 24 התנחלויות חדשות. מדובר במספר תקדימי של התנחלויות שאושר בהחלטה אחת, אשר יחד עם 68 היישובים שאישרה הממשלה לאורך חדשי כהונתה מאז ינואר 2023 מסתכם בכ-102 התנחלויות. מיקום ההתנחלויות, בסמיכות לריכוזי אוכלוסייה פלסטיניים בין שטחי A ו-B ובפריסה רחבה (אזורי ג'נין, רמאללה, חברון ובקעת הירדן), מעניק להן השפעה ישירה על המרחב: פוגע ברציפות הטריטוריאלית הפלסטינית, מגביר תלות בצירים שבשליטה ישראלית ומעצים את החיכוך היומיומי בין האוכלוסיות היהודית והפלסטינית.

מוקדי ההתיישבות ביהודה ושומרון. מקור: תמרור פוליטוגרפיה

*מיקומי 34 היישובים הם משוערים בלבד; טרם פורסמה מפה רשמית.

העובדה שרוב היישובים מתוכננים מחוץ לגושי ההתיישבות ולתוואי המכשול, הנתפס כקו הגנה מרכזי, מחדדת את הפער בין ההצדקה הביטחונית, שמציגה הממשלה, לבין המדיניות בפועל. אם המכשול נועד להבטיח ביטחון, הרי שהרחבת ההתיישבות מעבר לו אינה מתיישבת עם היגיון ביטחוני. פער זה מתחדד נוכח התעלמות הקבינט [מאזהרות](#) הדרג הביטחוני, שלפיהן הרחבת ופיזור מוקדי ההתיישבות מכבידים את העומס המוטל על צה"ל ושוחקים את הביטחון השוטף, במיוחד על רקע העלייה באלימות מתנחלים, המחייבת הפניית משאבים לניהול חיכוך.

יתר על כן, ההחלטה, שהתקבלה בעיצומה של המלחמה עם איראן, נותרה חשאית כדי לצמצם לחץ אמריקאי בעקבות [ביקורת](#) שהביע ממשל טראמפ על העלייה באלימות מתנחלים וחששו משינוי הסטטוס קוו.

במצטבר, פיזור היישובים מחוץ לגושי ההתיישבות ולקו ההגנה, ההתעלמות מאזהרות הדרג הביטחוני ואופן קידומה של ההחלטה, מבהירים כי שיקולים אידיאולוגיים בעיקר, לאו דווקא ביטחוניים גרידא, מובילים את מדיניות הממשלה וממחישים את נכונותה להרחיב את ההתיישבות - גם במחיר עומס ביטחוני והעמקת מתחים מדיניים עם בעלות ברית קרובות.

ציר האכיפה: הרחבת סמכויות לאזורים הנתונים לניהול הרשות

בד בבד הוחלט להרחיב את סמכויות האכיפה של ישראל מעבר לשטח C גם לשטחי A ו-B בתחומי מים, סביבה, מורשת וארכיאולוגיה. הרחבה זו תאפשר לישראל להוציא צווים, לעכב ולעצור עבודות ולהשפיע באופן ישיר על תכנון, תשתיות ופיתוח באזורים הנתונים לניהול הרשות הפלסטינית. היא מסמנת מעבר של ישראל מאכיפה ביטחונית נקודתית בשטחי A ו-B להתערבות מנהלית שוטפת, צמצום האוטונומיה המנהלית, המשילות והתכנון של הרשות הפלסטינית והעמקת המעורבות הישראלית בניהול היומיומי.

ציר הניהול: מעבר לשליטה אזרחית ממוסדת במוקדים רגישים

בציר הניהול, הוחלט להעביר סמכויות תכנון ובנייה באזור ההתנחלות בחברון ובמתחם מערת המכפלה למנהל האזרחי תוך עקיפת עיריית חברון, וכן להקים מנהלת ישראלית לקבר רחל, עם סמכות ותקצוב קבועים.

מהלכים אלה מסמנים מעבר ממסגרות הסכמיות לניהול ישראלי ישיר ומבססים תשתית שלטונית קבועה. הם מחזקים נוכחות אזרחית ישראלית באתרים רגישים בעלי חשיבות דתית והיסטורית ויוצרים מסגרות ניהול אזרחיות ממוסדות, שאינן תלויות עוד בממשל צבאי.

ציר המשילות: החלשת הרשות הפלסטינית

בה בעת נוקטת הממשלה צעדים ישירים להחלשת הרשות הפלסטינית. בשל התפיסה הרואה בה גורם מתחרה על השליטה בשטח מיושמים אמצעי לחץ כלכליים, מנהליים ופוליטיים, וביניהם עיכוב והפחתה של העברות כספי סילוקין, מניעת חזרת פועלים פלסטיניים לעבודה בישראל וסנקציות נגד בכירים ברשות, שנועדו לשחוק את התפקוד שלה ולערער את מעמדה בקרב האוכלוסייה הפלסטינית. הבנק [העולמי](#) תיאר את מצבה של הרשות בסוף 2025 כמשבר פיסקלי עמוק; כספי הסילוקין, מקור ההכנסה המרכזי שלה, עברו ניכויים משמעותיים של ממשלת ישראל ב-2025, וממאי 2025 העברתם הופסקה לחלוטין. כתוצאה מכך, הרשות מצליחה לשלם רק 50-70 אחוזים מן המשכורות החודשיות ומקוצצות הוצאות סוציאליות חיוניות. התוצאה היא תשומה נוספת למשבר האמון העמוק של האוכלוסייה הפלסטינית ברשות. נוסף על האשמתה בשחיתות, נבנית תמונה של שחיקה ביכולת הפלסטינית לניהול עצמי.

מהלכים אלה מקודמים גם הם בניגוד לעמדת מערכת הביטחון. הם מכוונים לפגוע במשילות הרשות - הגורם הפלסטיני היחיד שמסוגל לשמר סדר ציבורי ולדאוג לצרכי האוכלוסייה הפלסטינית, לבלום את חמאס ביהודה ושומרון ולפעול תוך שיתוף פעולה ביטחוני עם צה"ל - בשל היותה פרטנר פוטנציאלי לדיאלוג מדיני עם ישראל ותשתית למדינה פלסטינית. ישראל מתעלמת מהשלכות שחיקת המשילות, מהסיכון לוואקום שלטוני ולאובדן שליטה על מנגנוני הביטחון הפלסטיניים. מצב כזה יחייב את ישראל להיכנס למלא את תפקידיה של הרשות: להשליט סדר ולדאוג לצרכי האוכלוסייה הפלסטינית, קרי לשאת בנטל ביטחוני-אזרחי כבד.

ככל שמתעררת משילות הרשות הפלסטינית גובר הסיכון להתעררות מחודשת של קבוצות תנזים שאינן סרות למרותה, וגם ל"היפוך הקנים", מצב בו מנגנוני הבטחון יפנו את נשקם נגד כוחות צה"ל ומתנחלים, במקום לפעול נגד תשתיות חמאס וג'האד אסלאמי. עבור גורמי ימין אידיאולוגיים בישראל, החותרים לקדם את תכנית "ההכרעה", התפתחות כזו תהווה הזדמנות למיטוט סופי של הרשות.

אלימות מתנחלים ואכיפה בררנית - כציר משלים

לצד הכלים המוסדיים, אלימות מתנחלים והטרור היהודי כלפי פלסטינים פועלים כמנגנון משלים. לא מדובר בתופעה שולית, אלא בדפוס פעולה שיטתי הכולל איומים, פגיעה בגוף וברכוש, הצתות, ביזה, יידוי אבנים על רכבים פלסטיניים, השתלטות כוחנית על שטחי מרעה ודחיקת פלסטינים ממקורות מים, מקרקע חקלאית ומשטחי מחיה, עד לעקירה בפועל.

לפי [נתוני](#) צה"ל, בשנת 2025 נרשמו כ-870 אירועי "פשיעה לאומנית" (עלייה של כ-27 אחוזים ביחס לשנה הקודמת), בעוד האו"ם [מדווח](#) על 1,732 "תקריות של אלימות מתנחלים". למרות הפער בנתונים הנובע מהבדלים בסייג האירועים, שני המקורות מצביעים על אותה מגמה: עלייה עקבית במספר אירועי האלימות וגם בחומרתם. אלימות זו אינה מוגבלת לקומץ פורעים (כפי שטוענים המבקשים להמעיט בהיקף ובחומרת האתגר). מעורבים בה גם מתנחלים חמושים, אותם חיילי הגמ"ר - מתנחלים שגויסו למילואים המבצעים פעילות צבאית באזור מגוריהם, וחברי כיתות הכוננות. במקום לחזק ביטחון, כוחות אלו מעצימים את החיכוך וגורמים לעליה באירועי אלימות, תוך טשטוש בין אזרחי לצבאי.

בהיעדר אכיפה עקבית ומרתיעה מצד כוחות הביטחון והמשטרה, לצד צעדים יזומים לביטול המעצרים המנהליים והחלשת החטיבה היהודית בשב"כ, ועל רקע מסרים סלחניים ורוח גבית מצד הממשלה, אלימות זו מייצרת לחץ מתמשך על קהילות פלסטיניות ותורמת לשינוי בפועל של דפוסי השליטה במרחב ומאפייניהם. הימנעות זו מאפשרת לתופעות שליליות המתפתחות בשטח להתקדם ללא בלימה, ובכך הופכת לכלי מדיניות בפני עצמו.

משמעויות

במצטבר, צירי הפעולה של הממשלה משנים מן היסוד את מבנה ואופי השליטה של ישראל ביהודה ושומרון. הם מבטאים מעבר משליטה צבאית זמנית בשטח הנתון למחלוקת וממתין להסדרה מדינית בעתיד, למודל שליטה אזרחי ממוסד עם סמכויות מורחבות והעברת מוקד הכוח מן המערכת הביטחונית לדרג הפוליטי-האזרחי. במקביל מיטשטשת ההבחנה בין שטח C לשטחי A ו-B, ובכך הולכת ונשחקת במהירות המסגרת ההסכמית של הסכם הביניים בין ישראל לרשות הפלסטינית, ונחסמים כל הפתחים והדרכים שיאפשרו בעתיד הסדר מדיני מוסכם, שיתבסס על עקרון שתי המדינות.

בניגוד להכרזות על אודות הצורך בביטחון מוחלט ולמסגור ההתיישבות כאמצעי להשגתו, מדיניות הממשלה ביהודה ושומרון אינה מכוונת ליצירת יציבות ביטחונית ארוכת טווח, אלא לעיצוב מציאות חדשה: יהודה ושומרון כמרחב הנשלט בידי ישראל באופן קבוע. בסבירות גבוהה, הלחץ המתמשך על האוכלוסייה הפלסטינית לא יוביל לכניעה פוליטית ולהגירה, כפי שמייחלים גורמים בממשלה. גורמים אלה נאחזים ב-"שקט משכר", שאמנם בטווח המיידי הביא לירידה בטרור בשל פעילות הסיכול של צה"ל ושב"כ וכן תאום עם מנגנוני הביטחון של הרשות הפלסטינית, ובעיקר חשש של האוכלוסייה הפלסטינית מ"עזתיזציה" של יהודה ושומרון. אולם, במציאות שהפלסטינים יותרו חסרי זכויות, עם מרחב פוליטי מצומצם ותחת לחץ מתמשך, לצד שחיקת הרשות הפלסטינית ומנגנוני התאום הביטחוני, תיסלל הדרך להתחזקות הטרור ותגבר המוטיבציה לאליומות נרחבת ועצימה.

לסיכום, בזירת יהודה ושומרון מתחולל שינוי תפיסתי ומדיני עמוק, בעל השלכות אסטרטגיות כבדות משקל עבור מדינת ישראל. בחסות מסגור ביטחוני ותפיסת "הביטחון המוחלט" משנה הממשלה את מבנה ואופי השליטה של ישראל במרחב. בפועל, מדיניות הממשלה והצעדים שהיא מקדמת מצביעים על אודות יעד ברור: החלת ריבונות ישראלית וחסמת הדרכים להסדר מדיני עתידי, תוך הקרסת הרשות הפלסטינית ודחיקת הפלסטינים אל מחוץ לשטח. כתוצאה מכך, ישראל עלולה להתמודד עם סיכונים גוברים להתפרצות טרור בעצימות גבוהה, שחיקה מוסרית פנימית, תיוגה כמדינת אפרטהייד, העמקת הבידוד הבינלאומי והקפאת יחסי השלום הוותיקים ו'הסכמי אברהם'.